

<https://doi.org/10.15407/economyukr.2026.06.003>

УДК 336.131

JEL: B26, B27, D52, D53, D74, E02, E31, E37, E58, F02, F51, F55

Ю.Д. РАДІОНОВ, д-р екон. наук,
старший науковий співробітник відділу фінансово-кредитної
та податкової політики
ННЦ «Інститут аграрної економіки»
вул. Героїв Оборони, 10, 03127, Київ, Україна
e-mail: radud@ukr.net
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1691-1090>

МЕХАНІЗМИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОЇ СТАБІЛЬНОСТІ УКРАЇНИ В УМОВАХ ГЛОБАЛЬНОЇ І НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ТУРБУЛЕНТНОСТІ

Здійснено аналіз стану глобальної трансформації, коли міжнародні правила ігноруються, а інституції, такі як ООН і СОТ, втрачають свою силу. Проаналізовано вплив російсько-української війни як джерела економічної турбулентності, посилення нестабільності й шоку на функціонування фінансової системи України. Досліджено наслідки нестабільності: зростання дефіциту бюджету, державного боргу, інфляції тощо. Систематизовано основні зовнішні й внутрішні чинники ризику, які впливають на фінансову стабільність, дано авторське визначення терміна «нестабільність фінансової системи», обґрунтовано доцільність посилення сучасних методів кіберзахисту у фінансовій сфері, подальшої цифровізації економіки і необхідності розробки вдосконалених систем на основі штучного інтелекту.

Ключові слова: державний бюджет; фінансова система; стабільність; дефіцит; державний борг; інфляція; цифровізація; кібербезпека; турбулентність; нестабільність; воєнний стан.

Ц и т у в а н н я: Радіонов, Ю. (2026). Механізми забезпечення фінансової стабільності України в умовах глобальної і національної економічної турбулентності. *Економіка України*. 69. 06(775). 03—26. <https://doi.org/10.15407/economyukr.2026.06.003>

© Видавець ВД «Академперіодика» НАН України, 2026. Стаття опублікована на умовах відкритого доступу за ліцензією CC BY-NC-ND license (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>)

В умовах війни, зовнішнього тиску і викликів зростає економічна турбулентність, що проявляється в посиленні нестабільності та її хаотичному характері, гостро постає питання зупинення процесу дестабілізації, впливу негативних тенденцій, які підривають основи економічного розвитку. Досить часто джерелом нестабільності як явища є сукупність ендегенних і екзогенних чинників, що зумовлюють накопичення системних ризиків, дисбалансів, перевищення яких над адаптаційними можливостями фінансової системи призводить до втрати її стійкої рівноваги і виникнення фінансово-економічної кризи.

Кризи стали особливістю сучасного фінансового ландшафту. Як правило, вони виникають раптово (Колінець, 2018). Якщо розглядати нестабільність криз призму історії виникнення світових економічних криз, шоків, наприклад у 2008—2009 рр., а також війни в Україні, що розпочалась у 2014 р. з окупації РФ Криму і окремих частин Луганської та Донецької областей, і повномасштабного вторгнення, то всі ці події, по суті, привнесено ззовні, тобто вони є результатом економічної турбулентності. Проте вони вплинули на соціально-економічне становище держави, підірвали основи економічного зростання, фінансової стабільності, посилили ризики й загрози функціонуванню фінансової системи України, а також похитнули міжнародні фінансові ринки. Нестабільність як явище існує в різних обставинах — і в мирний час, і особливо під час війни та в інших кризових ситуаціях. Отже, нестабільність властива всім підсистемам економічної системи. З огляду на це, проблема взаємозв'язку стабільності й нестабільності посідає провідне місце в методологічній основі сучасної економічної науки. Фінансова нестабільність породжена економічною турбулентністю і супроводжується такими негативними явищами, як зростання рівня інфляції, дефіциту бюджету, державного боргу, посилення соціально-економічних дисбалансів і нерівностей, що вимагає вчасних і головне ефективних науково обгрунтованих заходів реагування.

В умовах війни і зростання міжнародних, глобальних викликів, економічної турбулентності дослідження даної тематики є надзвичайно актуальним, насамперед у контексті пошуку шляхів, підходів забезпечення фінансової стійкості. Оскільки ця проблема має важливе теоретико-методологічне й практичне значення для широкого загалу (уряду, фінансових інституцій і, безумовно, суспільства як споживача економічних результатів), від її вирішення залежать стабільність фінансового ринку, спроможність держави чинити опір агресору, динаміка соціально-економічного розвитку, добробут населення, навіть темпи євроінтеграційного руху України і залучення держави до світового економічного цивілізаційного простору.

Проведення ґрунтового аналізу стану фінансової системи, дослідження фінансової нестабільності в умовах економічної турбулентності частково здійснено в працях низки українських і зарубіжних учених (Л. Колінець, В. Орлова, А. Крокета, Г. Шінасі, Б. Пшика, Т. Унковської, Дж. Стігліца, І. Чугунова та інших). Проте, незважаючи на певний науковий доробок, питання фінансової нестабільності потребують продовження й поглиблення наукових розвідок з огляду на появу дедалі новіших обставин, які впливають на

фінансову стабільність і безпосередньо на розвиток національної економіки. Крім того, бракує наукових праць з висвітлення проблем впливу економічної турбулентності глобального і національного характеру та інших дестабілізуючих чинників на фінансову систему, зокрема в умовах війни, а також досі не вироблено єдиної, уніфікованої системи з відповідними методами та інструментами запобігання впливу фінансової нестабільності.

Отже, **мета статті** — дослідити стан утримання фінансової стабільності України в умовах війни, глобальних економічних викликів і турбулентності, виокремити чинники, що впливають на її порушення, обґрунтувати підходи і практичні напрями її зміцнення.

Методи дослідження. Для досягнення поставленої мети застосовано критичне переосмислення сучасних глобальних і національних економічних трансформацій з використанням сукупності загальнонаукових і спеціальних методів дослідження, зокрема:

- методи аналізу, синтезу й наукового абстрагування — для дослідження взаємодії елементів фінансової системи в умовах кризових явищ та економічних шоків;
- методи теоретичного узагальнення і системного аналізу — для визначення сутності фінансової стабільності й механізмів її забезпечення;
- метод причинно-наслідкового аналізу — для виявлення взаємозв'язку між економічною турбулентністю і рівнем фінансової стабільності;
- методи структурного аналізу і узагальнення — для оцінювання обсягів доходів і видатків державного бюджету України в умовах мирного часу і воєнного періоду, а також рівня дефіциту бюджету та його вплив на зростання державного боргу;
- метод прогнозного моделювання — для визначення потенційних ризиків фінансової нестабільності та обґрунтування напрямів підвищення стійкості фінансової системи України.

Аналіз наукової літератури свідчить, що причинами нестабільності можуть бути зростання міжнародних потоків капіталу через зняття бар'єрів, обмежень його вільного руху, ліберальні принципи й зміну моделі фінансової системи як на глобальному, так і на національному рівнях. Проте в сучасних реаліях слушною є думка деяких науковців, аналітиків, експертів, які вважають першочерговою причиною фінансової нестабільності в Україні широкомасштабне вторгнення РФ. На жаль, маємо констатувати, що п'ятий рік триває війна, а отже, зростає рівень економічної турбулентності й посилюється нестабільність, знищується економічний потенціал держави, руйнується соціальна, енергетична, транспортна інфраструктура, а також долі тисяч громадян.

На глобальних, економічних ринках, зокрема фінансових, ситуація також є нестабільною. Становище загострилося з приходом 20 січня 2025 р. в Білий дім 47-го Президента США Дональда Трампа, і тепер для України зросли ризики й загрози не лише щодо стабілізації на фронті, а й щодо утримання стійкості фінансової системи і економічного розвитку в цілому.

Стає зрозумілим, що світ змінюється і вже не буде таким, як раніше. Міжнародні правила, порядок і договори не діють, а такі організації, як ООН і СОТ, втрачають актуальність і вплив. Війна в Ірані ще більше посилила глобальну економічну турбулентність і нестабільність, викликала зростання світових цін на нафту. У цій ситуації Китай як глобальний гравець формує власну стратегію розвитку економічних відносин і майбутній вектор співпраці з країнами, що його підтримують. США нав'язують свої умови, запроваджують додаткові мита, укладають двосторонні угоди, обходять правила Світової організації торгівлі.

На полях Давоського форуму 2026 р. учасники відкрито обговорили ризики для світу і констатували факт переходу людства від епохи «балансування між кризами» до життя всередині них. Президенти, політики, бізнесмени визнають, що світ охопила «ера токсичної конкуренції», у якій економічні інструменти (санкції, мита) і дезінформація з використанням систем штучного інтелекту (ШІ) перетворилися на повноцінну зброю, що руйнує міжнародну довіру, а отже, й усталені економічні відносини.

Крім зовнішніх чинників, що впливають на стан розвитку національної економіки, фінансову стабільність в умовах війни і формують геополітичні виклики, є також внутрішні. Проте, досліджуючи питання взаємозв'язку стабільності й нестабільності, вважаємо за доцільне розкрити зміст цього терміна. Так, аналіз наукових публікацій свідчить, що термін «стабільність» або його синонім «стійкість» (який досить часто використовується дослідниками) є основоположним індикатором оцінювання стану фінансової системи країни. Однак серед вітчизняних науковців відсутнє єдине уніфіковане тлумачення поняття «фінансова стійкість» або «фінансова стабільність».

Кембриджський словник так трактує термін «стабільність» (stability): «ситуація, у якій економіка, компанія чи система можуть продовжувати функціонувати регулярно й успішно без неочікуваних змін»¹. Таким чином, поняття «стабільність» символізує константу, яка є стійкою і незмінною протягом певного періоду часу. Хоча терміни «фінансова стійкість» і «фінансова стабільність», на перший погляд, є співзвучними, у вітчизняних і зарубіжних учених немає однаковості в їх трактуванні: деякі дослідники ототожнюють ці поняття, а інші, навпаки, трактують їх як різні дефініції. Таким чином, немає єдності й у підходах щодо визначення і їх чіткої, вичерпної загальноприйнятої інтерпретації.

Слушною є позиція деяких науковців, які акцентують на тому, що через відсутність чітких розмежувань, зокрема в англійській науковій літературі, терміни «фінансова стійкість» (у подвійному тлумаченні: financial steady/financial soundness) і «фінансова стабільність» (financial stability), хоча й пов'язані між собою, проте мають різну змістову складову (Орлов, 2021). На думку дослідників, використання терміна «фінансова стійкість» здійс-

¹ Cambridge Dictionary Meaning of stability in English. URL: <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/stability> (дата звернення: 19.01.2026).

нюється через дослідження фінансової стабільності, переважно через методологію її забезпечення.

Цим питанням, зокрема проблематиці оцінювання стабільності фінансової системи і розкриттю поняття «фінансова стійкість», значну увагу приділяють багато зарубіжних учених. Так, А. Крокет (Crockett, 1997) пов'язує цей термін із зворотною стороною, тобто «економічною нестабільністю», де економічні показники погіршуються коливаннями цін на фінансові активи або неспроможністю фінансових установ виконувати свої договірні зобов'язання. Г. Шінасі (Schinasi, 2004) розглядає поняття «фінансова стабільність» як багатовимірний чинник, що формується на основі великої кількості вимірюваних змінних.

Проведене узагальнення наукової літератури свідчить, що зміст фінансової стабільності розглядається переважно в контексті спроможності фінансової системи ефективно функціонувати і безперервно фінансувати національну економіку, запобігати різним шокам і кризам. Її основними складовими є:

- надійність фінансової інфраструктури (стабільність платіжних систем, надійність фінансових технологій і систем клірингу, безперервність розрахунків);
- стійкість фінансових ринків (валютного і фондового, відсутність фінансових «бульбашок», різких цінових дисбалансів, достатня ліквідність фінансових інструментів);
- стабільність грошово-кредитної системи (довіра до грошової системи, стабільність національної валюти, контрольований рівень інфляції, належне функціонування монетарної політики);
- стійкість державних фінансів (збалансованість бюджету, ефективне управління державними активами і видатками, забезпечення керованості державного боргу, виконання державою своїх фінансових зобов'язань);
- стійкість небанківського фінансового сектору (стабільність функціонування недержавних пенсійних фондів, страхових компаній, інвестиційних фондів і фінансових посередників).

До складової фінансової системи відноситься і стабільність функціонування всього банківського сектору країни. Так, у Законі України «Про Національний банк України» термін фінансова стабільність (ст. 1) визначається як стан фінансової системи, у якому вона здатна належним чином забезпечити можливість ефективно виконувати свої ключові функції, такі як фінансове посередництво та забезпечення здійснення платежів, і таким чином сприяти стійкому економічному зростанню, а також протистояти негативному впливу кризових явищ на економіку².

Досить чітко визначення терміна «фінансова стабільність» дав Б. Пшик (2013): достатньо стійкий стан фінансової системи, який забезпечує здійснення економічних розрахунків; коли існує довіра до фінансово-кредитних

² Про Національний банк України. Закон України № 679-XIV від 20.05.1999 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/679-14#Text>

інституцій, водночас немає надмірної можливості управляти фінансовими ризиками, проте є належний запас міцності фінансової системи, який забезпечує від негативного впливу на економіку.

Ряд вітчизняних дослідників цілком обґрунтовано відзначають складність і різноманітність феномену фінансової стабільності для розуміння в межах лінійного аналізу (як системно-синергетичного результату взаємодії економічних підсистем), пропонуючи здійснювати аналіз підсистеми і прогнозувати через нелінійні процеси нагромадження потенційних дисбалансів. Так, Т. Унковська (2009) розглядає фінансову стабільність через розуміння певних властивостей усієї економічної системи, а не фінансової системи у вузькому сенсі. На її думку, під фінансовою стабільністю економічної системи варто розуміти такий режим функціонування, коли а) вона перебуває в динамічному стані фінансової рівноваги або б) у разі екзогенних чи ендогенних шоків її відхилення від рівноваги лежить у заданих межах, і вона здатна повернутися в режим фінансової рівноваги. Отже, для розгляду питання «фінансової стабільності» необхідно конструктивно й чітко визначити зворотне, вихідне, а саме — фінансову рівновагу економічної системи. Термін «фінансова рівновага» використовується вченими французької наукової школи фінансового менеджменту для визначення безкризового фінансового розвитку підприємства.

Таким чином, проведений нами аналіз економічної літератури свідчить, з одного боку, про складність і багатогранність застосовуваних методів та підходів оцінювання стану фінансової системи на предмет її стабільності, а з іншого — про відсутність чіткого визначення терміна «стабільність» або «фінансова стабільність».

У свою чергу, Міжнародний валютний фонд, Європейський центральний банк, Світовий банк у межах своїх функціональних обов'язків готують окремий звіт, тематичні огляди, які стосуються стану глобальної фінансової стабільності. Водночас для держави Національний банк України є фінансовим регулятором, який постійно публікує звіти про стан фінансової стабільності країни, адже, згідно із Законом України «Про Національний банк України»³, НБУ є установою, що здійснює розбудову системи фінансової стабільності з урахуванням досвіду й практики міжнародних партнерів спільно з Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку (НКЦПФР), Нацкомфінпослуг, Фондом гарантування вкладів фізичних осіб (ФГВФО) і Міністерством фінансів України. НБУ раз на півроку оприлюднює Звіт про фінансову стабільність на основі розрахунку Індексу фінансового стресу (ІФС) та інших індикаторів, зосереджуючи більше уваги на оцінюванні стійкості банківського сектору.

Індикатори фінансової стійкості (Financial Soundness Indicators) містять інформацію: 1) депозитних корпорацій (банків) щодо достатності капіталу, якості активів, прибутку і рентабельності, ліквідності, чутливості

---

³ Там само.

до ринкового ризику й додаткові індикатори фінансової стійкості, а також звіти з показниками для їх складання; 2) інших фінансових корпорацій (учасників ринку небанківських фінансових послуг) і звіти з показниками для їх складання⁴. Індикатори розраховуються і поширюються з метою використання в макропруденційному аналізі (Чубенко та ін., 2018). МВФ передбачає кампіляцію і поширення 40 країнами індикаторів фінансової стійкості, зокрема: 25 індикаторів для сектору депозитних корпорацій (з яких 12 є основними) і 15 індикаторів для клієнтів сектору депозитних корпорацій. Водночас запропонована МВФ методика оцінювання, у основі якої лежать 12 основних показників, також не є ідеальною і потребує вдосконалення, особливо щодо уточнення визначень індикаторів стійкості й методик їх розрахунку⁵.

Відповідним Указом Президента України за участю ключових регуляторів фінансового ринку створено міжвідомчу Раду з фінансової стабільності⁶, основним завданням якої, серед іншого, є: своєчасне виявлення поточних і потенційних зовнішніх і внутрішніх загроз та системних ризиків для забезпечення фінансової стабільності й мінімізації їх негативного впливу на фінансову систему України.

Проведений нами аналітичний зріз проблематики оцінювання стану і забезпечення фінансової стабільності в умовах глобальної та національної економічної турбулентності й посилення нестабільності в період війни засвідчив, що це питання є одним з головних завдань економічної політики будь-якого уряду. Основними ознаками фінансової нестабільності є:

- дестабілізація фінансових ринків (вартість активів, фондових індексів, різке коливання валютного курсу);
- зростання фінансових ризиків (валютних, кредитних, фінансових, відсоткових, а також ліквідності);
- зниження довіри до фінансових інститутів (вплив капіталу з банківського сектору, спад інвестиційної активності);
- погіршення платоспроможності підприємств (зростання кількості неплатежів, банкрутств суб'єктів господарювання);
- порушення функцій фінансової системи (проблеми здійснення платежів, перерозподілу ресурсів, неналежне виконання функцій фінансового посередництва);

⁴ Статистика індикаторів фінансової стійкості. *Національний банк України*. URL: <https://data.gov.ua/dataset/960b043e-d27d-4afb-842b-80c2c1c658ae> (дата звернення: 20.01.2026).

⁵ Financial Soundness Indicators-Experience with the Coordinated Compilation Exercise and Next Steps. *International Monetary Fund*. 2007. Oct 18. URL: <https://www.imf.org/en/publications/policy-papers/issues/2016/12/31/financial-soundness-indicators-experience-with-the-coordinated-compilation-exercise-and-pp4218> (дата звернення: 20.01.2026).

⁶ Про Раду з фінансової стабільності. Указ Президента України № 170/2015 від 24.03.2015 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/170/2015#Text>

- погіршення стану державних фінансів (дефіцит бюджету, зростання державного боргу);
- порушення рівноваги у фінансовій системі (дисбаланс між доходами і видатками, заощадженнями та інвестиціями).

Стійкий, безперебійний і передбачуваний процес функціонування фінансової системи, запобігання шокам / кризам мають першорядне значення й безпосередній вплив на економічний стан у державі, що особливо важливо в умовах війни та інших глобальних викликів. Фінансова система будь-якої країни є динамічною, зі своїми особливостями, тому потрібен постійний перегляд підходів до її оцінювання, щоб успішно функціонувати, розвиватися й удосконалюватися. Фінансова стабільність повинна розглядатися, передусім, через рівень довіри суб'єктів господарювання до фінансових ринків та установ, відсутність відносних коливань цін на реальні й/або фінансові активи, рівень зайнятості населення, який має бути близьким або наближеним до оптимального з урахуванням норми зайнятості в економіці, а також під кутом зору стійкості до внутрішніх та зовнішніх впливів національної грошової одиниці (Радіонов, 2022). Основними характеристиками фінансової стабільності є спроможність фінансової системи виконувати свої повноваження посередника в здійсненні платежів, проявляти стійкість до шоків / криз, утримувати баланс між платоспроможністю, прибутковістю й ліквідністю, що забезпечується ефективним управлінням ризиками на рівні підприємств і держави, а також достатнім обсягом капіталу і низькою заборгованістю.

Ознаками фінансової стабільності є спроможність фінансової системи вчасно запобігати поширенню проблем, забезпечувати безперебійне проведення платежів, розрахунків, ефективно управляти фінансовими ризиками, утримувати стійкість фінансових установ (банків), щоб протистояти несподіваним шокам, низький рівень інфляції, стабільний валютний курс, додатне сальдо платіжного балансу, стабільність державного боргу тощо. Порушення хоча б однієї з цих ознак свідчатиме про настання періоду накопичення або виникнення потенційного ризику шоку й нестабільності.

Для дослідження даної проблематики розглянемо сучасний етап виникнення нестабільності під впливом глобальної і національної економічної турбулентності та її вплив на стійкість фінансової системи. Так, з початком широкомасштабної війни відразу настав період суцільної нестабільності, оскільки низка вітчизняних підприємств припинила свою економічну діяльність, через низьке наповнення дохідної частини бюджету виникла така серйозна проблема, як його дефіцит. Фактично, ця ситуація стала основною причиною як фінансової, так і в цілому економічної нестабільності, оскільки спочатку дефіцит бюджету, а згодом і зростання державного боргу стали внутрішніми дестабілізуючими чинниками ризику. Обсяг державного боргу вплинув на збільшення дефіциту державного бюджету і використання боргових інструментів щодо його покриття, що стало явним чинником накопичення ризику фінансової нестабільності.

Аналіз державного бюджету як складової державних фінансів і фінансової системи, зокрема динаміки його доходів і видатків, а також як чинника зростання державного боргу через збільшення дефіциту представлено в табл. 1. Фінансова система України являє собою поєднання фінансових інститутів, органів управління і ланок, які забезпечують нагромадження, розподіл і використання коштів. Її складовими є фінанси підприємств, населення, фінансовий ринок, а також державні фінанси (представлені державним кредитом, місцевими бюджетами і державним бюджетом України).

За результатами проведеного аналізу встановлено, що протягом досліджуваного періоду державний бюджет жодного разу не виконувався з профіцитом, навпаки, спостерігався його дефіцит. Як складова системи державних фінансів державний бюджет відображає основні показники фінансів, які забезпечують, серед іншого, стабільність фінансової системи країни. Так, у 2013 і 2014 рр. дефіцит становив, відповідно 4,45 і 4,98 % ВВП. Як бачимо з табл. 1, з 2011 р. і фактично донині дефіцит був хронічним явищем. Як показує міжнародний досвід, у деяких випадках хронічний дефіцит може призвести до швидкого дефолту. У 2014 р. падіння економіки і фінансова неста-

Таблиця 1. Динаміка доходів і видатків державного бюджету України за період 2011—2025 рр., млн грн

Роки	Доходи	Видатки	Сальдо	
			профіцит (+), дефіцит (-)	% ВВП
2011	314 616,9	333 459,5	-23 557,6	-1,79
2012	346 054,0	395 681,5	-53 445,2	-3,79
2013	339 180,3	403 403,2	-64 707,6	-4,45
2014	357 084,2	430 217,8	-78 052,8	-4,98
2015	534 694,8	576 911,4	-45 167,5	-2,28
2016	616 274,8	684 743,4	-70 130,2	-2,94
2017	793 265,0	839 243,7	-47 849,6	-1,60
2018	928 108,3	985 842,0	-59 247,9	-1,66
2019	998 278,9	1 072 891,5	-78 049,5	-1,96
2020	1 076 016,7	1 288 016,7	-217 096,1	-5,18
2021	1 296 852,9	1 490 258,9	-197 937,4	-3,63
2011—2021	—	—	—	-3,11
2022	1 787 395,6	2 705 423,3	-914 701,7	-17,62
2023	2 671 998,0	4 014 418,1	-1 333 110,7	-20,39
2024	3 122 713,4	4 486 682,7	-1 358 500,1	-17,74
2025	3 834 209,6	5 473 577,2	-1 635 782,2	-18,32
2022—2025	—	—	—	-18,52

Джерело: побудовано автором за: Виконання державного бюджету України. Мін-фін. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/finance/budget/gov/2026/> (дата звернення: 17.03.2026).

більність стали результатом російської агресії на Сході України (через окупацію окремих частин Донецької і Луганської областей і АР Крим). Проте, перебуваючи в надзвичайно складних умовах, тодішній уряд не допустив зростання державного боргу і забезпечив фінансову стабільність країни. У 2020 р. дефіцит державного бюджету становив понад 217 млрд грн, або 5,18 % ВВП, у 2021 р. — 3,63 % ВВП, тобто зменшився на 1,55 в. п.

З початком війни ситуація загострилася ще більше, оскільки у 2022 р. дефіцит державного бюджету України становив майже 915 млрд грн, або 17,62 % ВВП. Фактично це був найвищий показник дефіциту бюджету та його частки у ВВП порівняно з довоєнним періодом. Проте під час гарячої фази війни у 2023 р. він також зріс порівняно з 2022 р. ще на 2,77 в. п. і дорівнював 20,39 % ВВП, або 1,33 трлн грн. У наступному році він становив уже 1,35 трлн грн, або 17,74 % ВВП, тобто зменшився порівняно з 2023 р. на 2,65 в. п. Проте у 2025 р. мало місце зростання дефіциту бюджету порівняно з 2024 р. до 1,63 трлн грн, або 18,32 % ВВП, тобто на 0,58 в. п.

Аналіз частки дефіциту бюджету у ВВП у 2011—2021 рр. (яка в середньому становила 3,11 % ВВП) свідчить про його нестабільний стан у мирний час. Проте у воєнний період 2022—2025 рр. нестабільність посилилась, і узагальнений середній показник дорівнював уже 18,52 % ВВП, тобто зріс на 15,41 в. п. порівняно з умовами мирного часу. Це дає підстави для висновку, що з посиленням нестабільності, викликаной війною, дефіцит державного бюджету істотно зріс через необхідність задоволення дедалі зростаючих потреб воюючої країни.

Дослідженням встановлено, що крім дефіциту бюджету причинами зростання державного боргу в Україні стали: інфляція і девальвація гривні, особливо на початку війни; різкий спад інвестиційної привабливості до максимально низького рівня; необхідність у постійному залученні через позики фінансових ресурсів для відновлення пошкодженої або зруйнованої енергетичної, соціальної, критичної інфраструктури, промислових об'єктів тощо; залежність від імпортних енергоносіїв (електрика, природний газ, нафтопродукти); постійне звернення до міжнародних фінансових організацій, таких як МВФ, Світовий банк тощо, для отримання коштів. Через стійку нестабільність ці чинники зумовили зростання державного боргу.

Серед дестабілізуючих факторів, які негативно позначилися на фінансовій стабільності, стало зростання індексу інфляції, який у 2022 р. становив 126,6 %, у 2023 р. — 105,1, у 2024 р. — 112, у 2025 р. — 108 %, тобто зменшився порівняно з попереднім роком на 4 в. п.⁷ Варто визнати, що протягом усього періоду війни фінансові ринки залишалися стійкими завдяки застосуванню валютних обмежень і фіксованого обмінного курсу. З жовтня 2023 р. НБУ перейшов до режиму керованої гнучкості обмінного курсу, щоб посилити стійкість економіки і валютного ринку, сприяти їх кращій адаптації до внутрішніх і зовнішніх шоків, зменшити ризики накопичення валютних дисбалансів.

⁷ Таблиця індексів інфляції за 2012—2025 роки (%). URL: <https://profpressa.com/reference-works/zvedena-tablitsia-indeksiv-infliatsiyi> (дата звернення: 11.03.2026).

Наразі війна в Україні триває, і економічна турбулентність не знижується, а ситуація залишається нестабільною, що прямо впливає на інвестиційну активність і відновлення промислових підприємств, критичної інфраструктури, зумовлює дефіцит кваліфікованої робочої сили через еміграцію населення тощо. Усі ці чинники, серед яких і внутрішня корупція, є ознаками нестабільності. Вони негативно впливають не лише на фінансову стабільність, а й на економічну безпеку, запобігають спробам ефективного поживлення ділової активності й відновлення бізнесу, досягнення макроекономічної рівноваги. Серед основних індикаторів нестабільності — обсяг відпливу депозитів, показники ліквідності банківської системи, волатильність валютного курсу, доларизація економіки, рівень міжнародних резервів, темпи зростання ВВП, рівень безробіття, інфляції, платіжний баланс, зниження інвестиційної активності, дефіцит бюджету. Крім того, руйнування агресором енергетичної, критичної і загалом економічної інфраструктури посилює ризики для банківської системи і залежність України від міжнародної фінансової допомоги. До того ж, обсяг державного і гарантованого державою боргу — також індикатор нестабільності, адже виплати по цих запозиченнях призводять до суттєвого скорочення податкових надходжень на тлі зростаючих в умовах війни бюджетних видатків на потреби ЗСУ.

Узагальнений аналіз показав, що внутрішні чинники впливу на фінансову стабільність характеризуються відчутним посиленням негативних тенденцій, викликаних війною. Інфляція, дефіцит бюджету, макроекономічна нестабільність, корупція, державний борг досягли критичного рівня і вимагають вжиття негайних заходів і дій із забезпечення як фінансової стабільності, так і функціонування національної економіки в цілому. Під критичним рівнем маємо на увазі такий стан економічних показників (параметрів), коли його подальше погіршення може створити реальну загрозу макроекономічній і фінансовій стабільності. По суті, це означає необхідність у негайному втручанні відповідних державних органів для виправлення ситуації. Критичний рівень може проявитись у виході за межі безпечного функціонування (наприклад, порушення нормальної роботи фінансової системи, зниження керованості державних фінансів, втрата довіри населення і міжнародних партнерів), що створює системні ризики або інші загрози. Щоб не допустити критичного рівня, держава повинна застосовувати комплекс фінансових, інституційних і макроекономічних заходів. Наприклад, використовувати системи порогових показників фінансової безпеки, моніторити макроекономічні індикатори, зміцнювати фінансовий сектор, підвищувати якість державного управління, прозорість бюджетного процесу, здійснювати цифровізацію державних фінансів, посилювати відповідальність розпорядників бюджетних коштів за неефективне використання фінансових ресурсів, не допускати надмірної грошової емісії, здійснювати контроль за інфляцією, регулярно оцінювати фінансові й торгові ризики тощо.

У 2024 р. державний і гарантований державою борг склав 6 980 964,9 млн грн, або майже 92 % ВВП. За даними Міністерства фінансів України, станом

на 31 грудня 2025 р. загальний борг держави становив 9 042 678,5 млн грн, зокрема: зовнішній борг — 7 011 176,5 млн грн і внутрішній — 2 031 502,0 млн грн, тобто майже 200 млрд дол., або 100 % ВВП⁸. За прогнозами Міжнародного валютного фонду, через зростаючі військові потреби у 2026 р. розмір державного боргу України збільшиться до 132 % ВВП, що посилить ознаки нестабільності в довгостроковій перспективі. Як показує міжнародний досвід, є країни, де частка державного боргу також перевищує 100 % ВВП (наприклад, у США — 125% ВВП, Японії — понад 250 % ВВП). Проте тут важлива не лише частка боргу у ВВП, а вартість його погашення й обслуговування, і це питання обов'язково постане перед Україною, якщо не нині, то після закінчення війни. За будь-яких умов нестабільності актуальним залишається питання ефективного управління боргом, що передбачає застосування системи заходів державної фінансової політики, орієнтованих на оптимальне залучення нових запозичень, мінімалізацію витрат на обслуговування й погашення боргів, а також забезпечення прийняттого рівня ризику для фінансової системи і національної економіки в цілому. Важливо, щоб цей чинник не перетворився на майбутню пастку/загрозу і не загальмував розвиток української економіки. Адже стабільність державного боргу — це такий стан державних фінансів, коли немає потреби у фінансових заходах, спрямованих на скорочення видатків бюджету і підвищення податків, а обсяг і динаміка державного боргу не стають перешкодою для виконання боргових зобов'язань і платоспроможності держави. Уряд усвідомлює ризики, оскільки стабільність державного боргу — один з головних елементів фінансової стабільності, який позначається на спроможності повноцінно виконувати взяті країною боргові зобов'язання без суттєвого ризику і загроз щодо соціально-економічного розвитку та ефективності функціонування фінансової системи держави. Зміст ефективного управління державним боргом полягає у створенні таких структури і обсягу державних зобов'язань, які сприятимуть макрофінансовій стабільності, мінімізуватимуть обслуговування боргу в середньо- і довгостроковій перспективі, підтримуватимуть боргову стійкість країни, забезпечуватимуть фінансування бюджетного дефіциту і державних програм. Основними механізмами досягнення ефективного управління боргом є узгодження боргової політики з монетарною і бюджетною, визначення цільової структури боргу (часток зовнішнього і внутрішнього, валютної структури, строків погашення), розробка середньострокової стратегії управління державним боргом. Виходячи з фактичного стану і для оптимізації структури державного боргу, забезпечення переходу країни на стійкішу боргову траєкторію, у грудні 2025 р. уряд затвердив Середньострокову

⁸ Державний борг України. *Мінфін*. 2026 рік. URL: https://index.minfin.com.ua/ua/finance/debtgov/2024/#:~:text=Table_title=%20%D0%94%D0%B5%D1%80%D0%B6%D0%B0%D0%B2%D0%BD%D0%B8%D0%B9%20%D0%B1%D0%BE%D1%80%D0%B3%20%D0%A3%D0%BA%D1%80%D0%B0%D1%97%D0%BD%D0%B8%20Table_content:%20header:%20%7C,8%20024%20145%2C0%20%7C%20:%201.5%25%20%7C (дата звернення: 13.03.2026).

стратегію управління державним боргом на 2026—2028 роки⁹, адже накопичення боргових зобов'язань, спад виробництва і скорочення обсягів ВВП, зниження соціальних стандартів, високий рівень безробіття, економічна циклічність, зниження курсу національної валюти — це чинники нестабільності, які впливають на фінансову стабільність.

Безумовно, важливу роль у забезпеченні фінансової стабільності відіграє стійкість фондового і валютного ринку. Зокрема, велике значення в утриманні курсу гривні мають золотовалютні резерви, які за період воєнного стану не лише не зменшились, а, навпаки, зросли. Так, у 2022 р. золотовалютні резерви України становили 28 494,46 млн дол., у 2023 р. — 40 514,43 млн, у 2024 р. — 43 795,35 млн, а у 2025 р. — 57 302,41 млн дол.¹⁰, тобто протягом усього періоду війни вони зростали, що дало можливість стабілізувати валютний курс і, відповідно, знизити загрозу цього чинника нестабільності.

Аналіз показав, що основною причиною незбалансованості державного бюджету є зростання бюджетних видатків на потреби ЗСУ. Водночас цей чинник знижує інвестиційну складову і переобтяжує державний фінансовий сектор. У цьому контексті важливою є роль міжнародної допомоги, а саме зовнішніх запозичень. Наприклад, у 2025 р. державний бюджет України отримав 50,5 млрд дол. (2,1 трлн грн) зовнішньої допомоги у вигляді позик і грантів: 37,8 млрд дол. (1,6 трлн грн) — у вигляді позик, які необхідно буде повернути з відсотками; 12,7 млрд дол. (530,4 млрд грн) — у вигляді грантів, тобто безповоротної допомоги¹¹. За два місяці 2026 р. Україна отримала і витратила на проведення бюджетних видатків 164,3 млрд грн міжнародної допомоги. Переважно це кошти, які надійшли в рамках інструменту ERA Loans¹².

Постійне руйнування країною-агресоркою критичної інфраструктури, зокрема в зимовий період 2025/26 р., посилює економічну турбулентність, створює нестабільну ситуацію і загрожує фінансовій стабільності, унаслідок чого виникає необхідність залучення додаткових фінансових ресурсів на відновлення зруйнованого. До внутрішніх деструктивних чинників ризику фінансової нестабільності додалися зовнішні (табл. 2), які загострилися не лише через війну в Україні, а й через інші зовнішні, міжнародні, геополітичні, фінансово-економічні виклики. Так, волатильність міжнародних фінан-

⁹ Про затвердження Середньострокової стратегії управління державним боргом на 2026—2028 роки. Постанова Кабінету Міністрів України № 1716 від 24.12.2025 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1716-2025-%D0%BF#Text>

¹⁰ Золотовалютні резерви України. *Мінфін*. URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/finance/assets/2025/> (дата звернення: 22.01.2026).

¹¹ Срібнянська К. Іноземні партнери надали Україні в 2025 році \$50,5 млрд — Бюджетний барометр. *Апостроф*. 2026. 15 січ. URL: <https://apostrophe.ua/economy/inozemni-partneri-nadali-ukrajini-v-2025-rotsi-50-5-mlrd-bjudzhetnij-barometr.html> (дата звернення: 20.01.2026).

¹² Підласа Р. Доходи держбюджету за два місяці 2026 року перевищили 302 млрд грн: які видатки стали пріоритетними. *Судово-юридична газета*. 2026. 04 бер. URL: <https://sud.ua/uk/news/ukraine/354907-dokhody-gosbyudzheta-za-dva-mesyatsa-2026-prevysili-302-mlrd-grn-kakie-raskhody-stali-prioritetnymi> (дата звернення: 13.03.2026).

Таблиця 2. Внутрішні й зовнішні чинники нестабільності, що впливають на фінансову стабільність

Основні чинники		Вплив	Результати
Внутрішні	Зростання бюджетних видатків на сектор безпеки й оборони	Надмірне навантаження на бюджет, скорочення бюджетних видатків на освіту, медицину, соціальний захист, обмеження капітальних видатків	Збільшення бюджетних видатків на потреби ЗСУ, зменшення інвестицій, зокрема, у розбудову інфраструктурних об'єктів тощо
	Знищення ТЕЦ, підстанцій, енергетичної, критичної інфраструктури	Зниження економічного потенціалу країни, призупинення економічного зростання	Збільшення видатків бюджету на відновлення зруйнованого
	Інфляція	Знецінення гривні, зростання інвестиційних ризиків і загроз	Девальвація гривні, зростання цін на імпорту
	Дефіцит	Обмеження фінансових ресурсів на задоволення дедалі зростаючих потреб воюючої країни	Необхідність пошуку додаткових джерел фінансових ресурсів, здійснення запозичень
	Державний борг	Обмежений доступ до зовнішніх фінансових ринків, зростання залежності від міжнародних фінансових організацій і деяких країн	Навантаження на державний бюджет у довгостроковій перспективі через збільшення обсягів фінансування на обслуговування й погашення боргу
	Макроекономічна нестабільність	Зростання фінансових ризиків, загроз, дестабілізація соціально-економічного стану	Спад економіки, ВВП, рівня добробуту і якості життя громадян через війну
	Внутрішня корупція	Зниження рівня довіри до держави та її інститутів	Зменшення кола міжнародних партнерів, потенційних інвесторів і донорів
Зовнішні	Волатильність міжнародних фінансових ринків	Зростання ризиків для інвестицій і зовнішнього фінансування	Зростання вартості зовнішніх запозичень і обмежений доступ до інвестиційних ресурсів
	Фінансова допомога міжнародних організацій і країн-партнерів України	Тимчасова підтримка бюджету, фінансово-економічного стану в країні й стабільності фінансової системи	Зростання рівня залежності від зовнішніх партнерів та обсягів державного боргу
	Загальна світова нестабільність	Ускладнення управління соціально-економічними процесами, зниження стійкості міжнародних ринків	Зростання міжнародних загроз, ризиків, які підривають міжнародний порядок, усталені торговельні зв'язки, інвестиційний клімат

Джерело: складено автором.

сових ринків та інші глобальні кризи ускладнили Україні доступ до зовнішніх джерел фінансування. Натомість, зросла залежність від допомоги країн-партнерів, міжнародних фінансових організацій (МВФ, Світового банку та ін.), що збільшило державний борг і матиме продовження у викликах довгостроковій фінансовій стабільності держави.

НБУ як регулятор фінансового сектору використовує інструментарій забезпечення фінансової стабільності, зокрема: макропруденційну політику; міжбанківське кредитування (кредитор останньої інстанції); банківський нагляд; стрес-тестування. Основним інструментом забезпечення фінансової стабільності виступає макропруденційна політика, яка є одним з основних шляхів забезпечення фінансової стабільності. Крім того, метою макропруденційного регулювання є прогнозування впливу коливань у фінансовому секторі на економіку, тобто воно виступає тим інструментом, який забезпечує сталу динаміку розвитку держави як на мікро-, так і на макроекономічному рівнях (Вовчак, Канцір, 2022).

У межах забезпечення фінансової стабільності нестабільність розглядається як об'єкт макропруденційного нагляду. Будь-яка національна економіка являє собою насамперед цілісну економічну систему із своїми специфічними параметрами і закономірностями розвитку. За допомогою різних каналів зовнішні фінансові потоки, серед яких і міжнародні, впливають на фінансову стабільність країни. За результатами проведеного дослідження узагальнено об'єктивні внутрішні й зовнішні чинники нестабільності (табл. 2), що впливають на фінансову стабільність.

Основними кількісними критеріями нестабільності, або так званими «червоними лініями», на наш погляд, варто вважати: рівень інфляції — 10—20 %, дефіцит бюджету — більше 5 % ВВП; державний борг — більше 90 % ВВП; частку проблемних кредитів — більше 10 %; спад ВВП — більше 3—5 %; рівень безробіття — більше 10—12 %; індекс корупції — менше 40 балів. Як свідчить міжнародна практика, чинник ризику нестабільності визначається не одним показником / критерієм, а комбінацією перевищених порогів.

Крім внутрішніх і зовнішніх чинників впливу на фінансову стабільність Україна зіштовхнулася з тими глобальними процесами, які нині змінюють і трансформують увесь світ. Передусім, ідеться про стрімкий розвиток систем штучного інтелекту (ШІ), активну діджиталізацію економіки й суспільства. На цьому фоні зросли хакерські атаки, цифрове шахрайство, які завдають значних фінансово-економічних втрат Україні, підриваючи основи стабільності фінансової системи і головних секторів економіки. Зважаючи на такі виклики, Національний банк України ініціював проєкт протидії кібершахрайству у фінансовому секторі, основна мета якого — захистити населення від кіберзлочинців, які суттєво активізувались у період воєнного стану. Шахраї використовують різні схеми, проводять фішингові кампанії, де виманюють дані банківських рахунків, обіцяючи громадянам надання державної та міжнародної фінансової допомоги або анонсуючи фейкові збори кош-

тів на допомогу Збройним Силам України¹³. Так, у грудні 2023 р. «Київстар» через дії російської хакерської групи зазнав масштабного збою в роботі, що призвело до відсутності зв'язку та Інтернету для 24 млн абонентів¹⁴. У боротьбі з кіберзлочинністю в липні 2025 р. Україна підписала зміни до Угоди про участь у програмі ЄС «Цифрова Європа» (2021—2027), що дасть можливість отримати доступ до Резерву кібербезпеки ЄС — однієї з ключових ініціатив у межах Акта про кіберсолідарність ЄС (EU Cyber Solidarity Act), спрямованих на зміцнення цифрової безпеки¹⁵.

Норвегія долучилася до Талліннського механізму підтримки ініціативи з кіберзахисту України і у 2025 р. виділила понад 100 млн грн (25 млн норвезьких крон) для підвищення кіберстійкості цивільної та критичної інфраструктури України¹⁶. Геополітичні виклики демонструють зростання впливу ІІІ, цифровізації, новітніх технологій як позитивного процесу, так і як тиску нестабільності на фінансову систему.

Наразі інтеграція мобільного банкінгу, ERP-систем, аналітики великих даних, штучного інтелекту і роботизованої автоматизації процесів забезпечує не лише зниження витрат і підвищення операційної ефективності, а й зміцнення прозорості, гнучкості й антикризової стійкості банків. Значущими є розвиток цифрової взаємодії з державними сервісами (зокрема, з «Дією») і перехід до електронного документообігу, що формують нову якість обслуговування та вищу клієнтоорієнтованість фінансової екосистеми (Гончарук та ін., 2025). Сучасні геополітичні трансформації несуть з собою не лише переваги, а й значні виклики, посилюють економічну турбулентність і нестабільність. Україна вимушена боротися на два фронти: з одного боку — війна, з іншого — необхідно докладати зусиль і вкладати кошти, щоб наздогнати світові тенденції, пов'язані з протистоянням міжнародним викликам й негативу від трансформаційних процесів. У світлі глобальних інформаційних змін і об'єктивної необхідності задіяння інноваційної моделі розвитку передові країни зосереджують зусилля на збереженні лідерства в інноваційному виробництві, намагаються закріпити технологічний прорив, що є цілком можливим за високого рівня інвестиційної привабливості та раціонального використання іноземного капіталу (Атамас, 2023).

¹³ Стартував проєкт із протидії кібершахрайству у фінансовому секторі. *Національний банк України*. 2023. 15 лют. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/startuvav-proyekt-iz-protidiyi-kibershahraystvu-u-finansovomu-sektori> (дата звернення: 08.01.2026).

¹⁴ Успіх українських дронів вартій наслідування для розвитку кіберзахисту — Atlantic Council. *Укрінформ*. 2024. 24 лип. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-ato/3888365-uspih-ukrainskih-droniv-vartij-nasliduvanna-dla-rozvitku-kiberzahistu-atlantic-council.html> (дата звернення: 09.01.2026).

¹⁵ Україна отримає оперативну підтримку від кіберекспертів ЄС у разі масштабних атак. *Урядовий портал*. 2025. 07 лип. URL: <https://www.kmu.gov.ua/news/ukraina-otrymaie-operativnu-pidtrymku-vid-kiberekspertiv-ies-u-razi-masshtabnykh-atak> (дата звернення: 11.01.2025).

¹⁶ Норвегія виділить Україні 100 млн гривень на захист від російських кібератак. *mind*. 2025. 11 лип. URL: <https://mind.ua/news/20291818-norvegiya-vidilit-ukrayini-100-mln-griven-na-zahist-vid-rosijskih-kiberatak> (дата звернення: 14.07.2025).

Війна і глобальна трансформація посилили дестабілізацію вітчизняної фінансової системи, хоча Україна і світ уже проходили через аналогічні виклики, зокрема, у 2020 р. під час світової пандемії COVID-19 і у 2008—2009 рр. під час світової фінансово-економічної кризи, яка також вплинула на збалансованість державних фінансів і бюджетних надходжень до бюджетів усіх рівнів. При цьому саме криза надає можливість уряду структурно переорієнтувати економіку, обрати нову сучаснішу й гнучкішу інноваційно-інвестиційну модель розвитку, пришвидшити так необхідні для країни соціально-економічні реформи (Грабчук, 2012). Нинішній стан також потребує негайних ефективних рішень для забезпечення як фінансової, так і макроекономічної стабільності.

З цього приводу Дж. Стігліц (Stiglitz, 2016) зазначав, що основними елементами макроекономічної стабільності є: обмеження високих і середніх темпів інфляції; забезпечення належного контролю за нею; управління дефіцитом бюджету і дефіцитом платіжного балансу; побудова дієвої фінансової системи з належним механізмом регулювання, щоб забезпечити її ефективність; стимулювання конкуренції; підвищення ефективності держави; розширення цілей розвитку, в тому числі на основі поліпшення освіти, розвитку технологій тощо.

Для досягнення фінансової стабільності важливо сформулювати відповідні принципи функціонування системи державних фінансів, зокрема, обґрунтувати ефективний розподіл і перерозподіл державних фінансових ресурсів у системі фінансово-економічних відносин, забезпечити узгоджене використання фінансових інструментів, методів і важелів для підтримки макроекономічної стабільності (Chugunov et al., 2025). Незважаючи на війну, Україна зберігає макроекономічну стабільність: у 2025 р. ВВП зріс на 2 %, а у 2026 р., навіть в умовах війни, прогнозується 2,5 %¹⁷.

Війна і глобальна трансформація, які переформатовують усталені економічні відносини, правила і процедури, фактично є дестабілізуючими чинниками ризику, що підриває стійкість фінансової системи України. З огляду на те, що нам не відомі вичерпні визначення терміна «нестабільність», так само як і чіткі показники, індикатори, критерії або інші вимірювані способи її оцінювання в контексті впливу на забезпечення стабільності фінансової системи, за результатами дослідження сформулюємо власне визначення поняття «нестабільність фінансової системи». **Отже, це стан або процес розвитку фінансової системи, за якого накопичення зовнішніх і внутрішніх чинників ризику зумовлює підвищення її вразливості до кризових явищ і знижує спроможність ефективно виконувати свої функціональні повноваження.** Під накопиченням зовнішніх і внутрішніх чинників ризику розуміється процес або стан поступового нарощування фінансово-економічних, інституцій-

¹⁷ Україна зберігає макроекономічну стабільність попри війну — звіт ЄБРР. *mind*. 2026. 26 лют. URL: <https://mind.ua/news/20301520-ukrayina-zberigae-makroekonomichnu-stabilnist-popri-vijnu-zvit-ebrr> (дата звернення: 12.03.2026).

них дисбалансів, що формують передумови виникнення несприятливих кризових ситуацій, які посилюють вразливість фінансової системи. Водночас під вразливістю до кризових явищ мається на увазі ступінь чутливості й схильності фінансової системи до дестабілізації під впливом різного роду негативних чинників або шоків, зокрема, через: дефіцит бюджету, дисбаланси платіжного балансу, слабкість банківського сектору, надмірний борг, військові дії, інфляційні сплески, різкі зміни валютного курсу, стрімке падіння довіри до фінансових інститутів тощо. Логічним ланцюгом вразливості є рання стадія настання фінансової нестабільності «ризик — вразливість — нестабільність — фінансово-економічна криза». На наш погляд, накопичення зовнішніх і внутрішніх чинників ризику у фінансовій системі підвищує рівень її вразливості як до внутрішніх, так і до зовнішніх шоків, що, за відсутності належних механізмів реагування, може трансформуватись у фінансову нестабільність і призвести до появи різних фінансово-економічних кризових явищ. Неспроможність фінансової системи повноцінно й ефективно виконувати свої функціональні повноваження визначається станом, коли її основні інститути і механізми втрачають базові функції, тобто можливість забезпечити ефективний перерозподіл капіталу, стабільний рух коштів, макроекономічну рівновагу, надійність платіжної системи та інфраструктури в цілому.

Управління фінансовою нестабільністю на міжнародному рівні є, по суті, основним завданням фінансових інституцій і урядів країн. Міжнародна практика, хоча й не знає таких жахів війни, як в Україні, проте напрацювала певні інструменти й важелі впливу в разі виникнення аналогічних нестабільних ситуацій. Так, економічна криза 2008 р. сприяла створенню в США Бюро фінансового захисту споживачів (Consumer Financial Protection Bureau — CFPB), застосуванню жорстких вимог до фінансових установ завдяки прийнятому закону Додда — Франка. У свою чергу, Європейський Союз з метою зміцнення нагляду за банками під егідою Європейського центрального банку запровадив Єдиний наглядовий механізм (Single Supervisory Mechanism — SSM). Під час світової пандемії COVID-19 Федеральна резервна система США використала механізм викупу активів для підтримки ліквідності на фінансових ринках.

Узагальнення напрацьованого міжнародного досвіду забезпечення фінансової стабільності показує, що в розвинутих країнах цей механізм базується на системному поєднанні фіскальної, монетарної та макропруденційної політики, а також дієвому й ефективному регулюванні фінансового сектору. Важливу роль у напрацюванні сучасних підходів відіграють міжнародні фінансові організації, наприклад МВФ. Так, у США і ЄС створено спеціальні органи, які координують діяльність фінансових регуляторів, уряду і центрального банку. Так, діють: Рада з нагляду за фінансовою стабільністю Сполучених Штатів Америки (Financial Stability Oversight Council of United States of America)¹⁸ і Європейська рада системних ризиків (European Systemic Risk

¹⁸ Financial Stability Oversight Council. *Freedom250*. URL: <https://home.treasury.gov/policy-issues/financial-markets-financial-institutions-and-fiscal-service/fsoc> (дата звернення: 12.03.2026).

Таблиця 3. Деякі напрями посилення стійкості фінансової системи в сучасних умовах

Напрями	Заходи реалізації
Міжнародне співробітництво	Тісна співпраця з міжнародними партнерами та інституціями для напрацювання універсальних механізмів, методів, підходів запобігання і реагування на зовнішні, міжнародні, геополітичні виклики й загрози
Посилення кібербезпеки	Удосконалення існуючої системи і стандартів кіберзахисту фінансових установ і організацій
Запровадження механізмів гнучкості системи	Упровадження новітніх технологій, заснованих на системах III та механізмах оперативного реагування на потенційні ризики і загрози
Суцільна цифровізація фінансових операцій	Упровадження Національним банком України цифрових валют, блокчейн-технологій, розвиток фінтех-інновацій, повне оцифрування фінансових послуг
Імплементация ESG-факторів	Урахування ризиків (соціальних, управлінських, екологічних) при прийнятті фінансових рішень

Джерело: складено автором.

Board — ESRB)¹⁹. До речі, ESRB — це орган макропруденційного нагляду, що застосовує комплекс інструментів та методів макропруденційної політики: інституційні механізми впливу (рекомендації, попередження), аналітичні методи (моніторинг, індикатори ризику), макропруденційні регуляторні інструменти (кредитні обмеження, буфери капіталу), а також координаційно-комунікаційні інструменти між фінансовими регуляторами членів ЄС. До того ж, у розвинутих країнах поширено використання заснованих на принципах Basel III інструментів щодо запобігання системним ризикам у банківській сфері (обмеження співвідношення кредиту до вартості застави, вимоги до ліквідності банків, контрциклічні буфери капіталу, стрес-тестування). Діє доволі ефективна система захисту вкладників, наприклад Європейська система гарантування депозитів. За допомогою цього механізму ЄС запобігає виникненню панічних настроїв на фінансовому ринку. Так, у Федеративній Республіці Німеччина діють фіскальні правила, які ще називають «боргове гальмо»²⁰. Цей механізм запрацював з 2009 р. як конституційне правило, що суворо обмежує розмір нових запозичень федерального уряду (до 0,35 % ВВП) і обмежує зростання дефіциту бюджету і державного боргу. Крім того, у багатьох країнах діє система раннього попередження криз. До речі, її активно використовує МВФ шляхом застосування індикаторів, що включають: зростання цін на активи; дефіцит платіжного балансу; динаміку кредитування; рівень державного боргу; інфляцію. Проведений аналіз свідчить, що в роз-

¹⁹ European Systemic Risk Board. URL: <https://www.esrb.europa.eu/home/html/index.en.html> (дата звернення: 12.03.2026).

²⁰ Schuldenbremse. Deutscher Bundestag. URL: <https://www.bundestag.de/services/glossar/glossar/S/schuldenbremse-868664> (дата звернення: 12.03.2026).

винутих країнах фінансова стабільність забезпечується шляхом посилення заходів фінансової дисципліни, макропруденційного нагляду, задіяння системи раннього виявлення ризиків, надійності банківського сектору й ефективності системи фінансового регулювання.

З міжнародного досвіду для України, на наш погляд, важливо взяти таке: посилити координацію між Мінфіном і НБУ; забезпечити постійну оцінку системних ризиків і регулярно публікувати звіти про фінансову стабільність країни; поглибити стрес-тестування вітчизняних банків; розвивати макропруденційну політику і вчасно реагувати на появу ризиків; підвищити довіру населення до банківської системи і фінансових інститутів; удосконалити управління державними фінансами; поліпшити діяльність Фонду гарантування вкладів фізичних осіб (ФГВФО). Значну роль у забезпеченні й утриманні фінансової стабільності в умовах глобальної та національної економічної турбулентності й посилення нестабільності відіграють фінансова дисципліна і бюджетні правила, зокрема середньострокове бюджетне планування, ефективний контроль за дефіцитом бюджету і державним боргом; формування національної системи моніторингу ризиків у фінансовій сфері, проведення регулярного аналізу системних ризиків та їх постійна публікація.

Важливим є оновлення існуючих механізмів і підходів, оскільки світ змінюється, а це означає, що ті інструменти, які були ефективними раніше, не підходять для вирішення сучасних проблем. Необхідно весь час оновлювати й удосконалювати механізми запобігання наслідкам впливу на фінансову стабільність, зокрема, через перехід до гнучкої фінансової системи, яка оперативніше реагуватиме на потенційні виклики завдяки використанню сучасних цифрових технологій і системи ІІІ. З огляду на це, кібербезпека є однією з визначальних ланок у підвищенні стійкості фінансової системи України (табл. 3), її оперативному реагуванні на внутрішні й зовнішні чинники фінансової нестабільності. Запропоновані напрями і заходи з їх реалізації, на нашу думку, допоможуть певним чином підвищити стійкість фінансової системи в умовах нестабільності.

Кіберзахист є одним з важливих елементів запобігання хакерським атакам. Хоча цифровізація відкриває нові можливості, проте одночасно з'являються й нові шахрайські схеми виманювання грошей. З огляду на це, необхідно оновлювати стандарти кіберзахисту з урахуванням нових ризиків і загроз, застосовувати гнучке, адаптивне регулювання, що дозволить оперативніше реагувати та імплементувати нові сучасні технології у фінансову систему країни. Цифровізація підвищує рівень прозорості фінансової системи, сприяє відкритості руху коштів. Блокчейн-технології забезпечують швидке й безпечне проведення транзакцій, а створення Національним банком України цифрової валюти (CBDC) підвищить контроль за потоком грошей і запобігатиме залежності від фізичної готівки. До речі, інтеграція ESG-факторів як складових фінансової політики сприятиме стійкості економіки в довгостроковій перспективі. Урахування ж ризиків (соціальних, управлінських, екологічних) при ухваленні фінансових рішень посилить відповідаль-

ність керівників фінансових інституцій і зменшить негативний вплив на до-вкілля. Макроекономічна турбулентність і викликана нею нестабільність потребують застосування ризик-орієнтованого підходу до планування і розробки фінансових рішень. Наприклад, цифровізація через розвиток Fin-Tech технологій, автоматизація фінансових процесів, поява нових форм гро-шей здатні змінити фінансову політику.

Не менш важливою і актуальною є міжнародна співпраця з фінансови-ми організаціями, установами і країнами-партнерами. Їх підтримка і допо-мога на початку війни і нині дають уряду можливість утримувати стійкість фінансової системи в умовах воєнного стану. Крім того, обмін знаннями, до-свідом, сучасними методами, передовими практиками сприяє оперативно-му реагуванню і запобіганню як глобальним (зовнішнім), так і національ-ним (внутрішнім) чинникам впливу на фінансову стабільність. Важливо, щоб фінансова система країни була гнучкою, протистояла викликам, швид-ко адаптувалася до сучасного мінливого і нестабільного середовища, забез-печуючи при цьому, відповідно до етапів розвитку суспільства, стійкість, надійність і конкурентоспроможність національної економіки.

ВИСНОВКИ

В умовах війни, глобальних трансформаційних викликів і змін зростає еко-номічна турбулентність, тому забезпечення фінансової стабільності через підвищення її стійкості є одним з пріоритетних і водночас складних завдань уряду, націленого на гармонізацію складових економічної політики і за-побігання нарощуванню загроз, шоків і впливу дестабілізуючих чинників. Як вітчизняні, так і зарубіжні вчені не дають єдиного, чіткого й вичерпного визначення терміна «фінансова стабільність», що зумовлено складністю і ба-гатогранністю цього поняття.

Економічна турбулентність і викликана нею нестабільність не виника-ють з нізвідки, а є результатом зовнішнього впливу або незворотнім наслід-ком взаємодії чи тиску певної комбінації чинників. Нестабільність спонукає до переосмислення ролі наявних інструментів й актуалізує підвищення ефективності управління ризиками сучасними методами. Сформульоване авторське визначення терміна «нестабільність фінансової системи», систе-матизація і класифікація основних зовнішніх і внутрішніх чинників ризику нестабільності, які впливають на стабільність фінансової системи, дозволять краще зрозуміти природу нестабільності й на цій основі розробити нові ме-ханізми, сучасний методологічний інструментарій запобігання впливу не-стабільності на фінансову систему країни і досягнення стійкої довготривалої макроекономічної рівноваги.

Цифровізація і застосування систем штучного інтелекту відіграють як позитивну, так і негативну роль у розвитку фінансового ринку, призводять до зростання кількості інцидентів кіберзлочинності, у тому числі з боку «третіх сторін», а також хакерів з країни-агресорки.

Україна, як і весь світ, стоїть на порозі глобальних політичних і соціально-економічних трансформацій. Як результат, економічна турбулентність і викликана нею нестабільність і шоки триватимуть ще довго, тому доцільно продовжувати наукові розвідки в цій царині, виявляти нові виклики й чинники ризику, розширювати теоретико-методологічну базу, створювати нові знання, напрацьовувати й удосконалювати методи забезпечення економічної рівноваги для підвищення стійкості фінансової системи.

Фінансування. Статтю підготовлено на самоініціативній, безплатній основі.

Конфлікт інтересів. Будь-який конфлікт фінансових або особистих інтересів, який би міг вплинути на написання даної статті, відсутній.

Залучення III. При підготовці статті штучний інтелект жодним чином не залучався.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

- Колінець, Л. (2018). Новий світовий фінансовий порядок. Моногр. Тернопіль, ТНЕУ. 360 с.
- Орлов, В. (2021). Фінансова стійкість та фінансова стабільність: теоретичне узгодження дефініцій. *Науковий вісник Одеського національного економічного університету*. № 11-12 (288-289). С. 42—48. URL: <http://n-visnik.oneu.edu.ua/collections/2021/288-289/pdf/42-48.pdf>
- Crockett, A. (1997). The Theory and Practice of Financial Stability. URL: <https://ies.princeton.edu/pdf/E203.pdf>
- Schinasi, G. (2004). Defining Financial Stability. Iss. 187. 19 p. <https://doi.org/10.5089/9781451859546.001>
- Пшик, Б. (2013). Фінансова стабільність: сутність та особливості прояву. *Вісник СевНТУ. Сер.: Економіка і фінанси*. 2013. Вип. 138. С. 91—96. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vsntue_2013_138_16
- Унковська, Т. (2009). Системне розуміння стабільності: розв'язання парадоксів. *Економічна теорія*. № 1. С. 14—33. URL: https://etet.org.ua/docs/ET_09_1_14_uk.pdf
- Чубенко, А., Лошицький, М., Павлов, Д., Бичкова, С., Юнін, О. (2018). Термінологічний словник з питань запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму, фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення та корупції. Київ, Baire. 826 с. URL: https://finmonitoring.in.ua/wp-content/uploads/2018/12/terminologichnij-slovnik_finmonitoring.pdf
- Радіонов, Ю. (2022). Державні фінанси в забезпеченні стабільності фінансової системи країни. *Економіка України*. 65. 9(730). 77—98. <https://doi.org/10.15407/economyukr.2022.09.077>
- Вовчак, О., Канцір, І. (2022). Фінансова стабільність: сучасні виклики. *Актуальні питання у сучасній науці*. № 6(6) С. 9—20. [https://doi.org/10.52058/2786-6300-2022-6\(6\)-9-20](https://doi.org/10.52058/2786-6300-2022-6(6)-9-20)
- Гончарук, Я., Осадчук, С., Бура, М. (2025). Вплив цифровізації на ефективність фінансового управління в українських банках. *Актуальні питання економічних наук*, (12). <https://doi.org/10.5281/zenodo.15611345>
- Атамас, О. (2023). Стратегія інвестиційного розвитку України в контексті глобальних трансформацій та інформаційних змін. *Наукові перспективи*. № 9(39). С. 276—283. [https://doi.org/10.52058/2708-7530-2023-9\(39\)-276-283](https://doi.org/10.52058/2708-7530-2023-9(39)-276-283)

- Грабчук, О. (2012). Фінансове прогнозування невизначеності економічних процесів на макрорівні. Моногр. Дніпропетровськ, Біла К.О. 358 с.
- Stiglitz, J. (2016). The Theory of Credit and Macro-economic Stability. *NBER Working Paper Series. Working Paper 22837*. <https://doi.org/10.3386/w22837>
- Chugunov, I., Radionov, Yu., Liubchak, I. (2025). Financial resilience of Ukraine under martial law. *Scientia fructuosa*. 162, 4. 4—19. [https://doi.org/10.31617/1.2025\(162\)01](https://doi.org/10.31617/1.2025(162)01)

Надійшла 03.02.2026

Прорецензована 27.02.2026

Доопрацьована 09.04.2026

Підписана до друку 16.04.2026

Оприлюднена 18.06.2026

REFERENCES

- Kolinets, L. (2018). New global financial order. Ternopil. 360 p. [in Ukrainian].
- Orlov, V. (2021). Financial stability and financial soundness: theoretical harmonization of definitions. *Scientific Bulletin of the Odessa National Economic University*. No. 11—12 (288-289). P. 42—48. URL: <http://n-visnik.oneu.edu.ua/collections/2021/288-289/pdf/42-48.pdf> [in Ukrainian].
- Crockett, A. (1997). The Theory and Practice of Financial Stability. URL: <https://ies.princeton.edu/pdf/E203.pdf>
- Schinasi, G. (2004). Defining Financial Stability. *IMF Working Papers*. Iss. 187. 19 p. <https://doi.org/10.5089/9781451859546.001>
- Pshyk, B. (2013). Financial stability: the nature and peculiarities. *Bulletin of the Sevastopol National Technical University. Series: Economics and Finance*. 2013. Vol. 138. P. 91—96. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vsntue_2013_138_16 [in Ukrainian].
- Unkovska, T. (2009). Systematic comprehension of financial stability: the paradox solving. *Economic Theory*. No. 1. P. 14—33. URL: https://etet.org.ua/docs/ET_09_1_14_uk.pdf [in Ukrainian].
- Chubenko, A., Loshytskyi, M., Pavlov, D., Bychkova, S., Yunin O. (2018). Glossary on prevention and counteraction to legalization (laundering) of criminal proceeds, terrorist financing, financing of proliferation of weapons of mass destruction and corruption. Kyiv, Vaite. 826 p. URL: https://finmonitoring.in.ua/wp-content/uploads/2018/12/terminologichnij-slovník_finmonitoring.pdf [in Ukrainian].
- Radionov, Yu. (2022). Public finance in ensuring stability of the country's financial system. *Economy of Ukraine*. 65. 9(730). 77—98. <https://doi.org/10.15407/economyukr.2022.09.077> [in Ukrainian].
- Vovchak, O., Kantsir, I. (2022). Financial stability: modern challenges. *Current Issues in Modern Science*. No. 6(6). P. 9—20. [https://doi.org/10.52058/2786-6300-2022-6\(6\)-9-20](https://doi.org/10.52058/2786-6300-2022-6(6)-9-20) [in Ukrainian].
- Honcharuk, Ya., Osadchuk, S., Bura, M. (2025). The impact of digitalization on the efficiency of financial management in Ukrainian banks. *Current Issues of Economic Sciences*, (12). <https://doi.org/10.5281/zenodo.15611345> [in Ukrainian].
- Atamas, O. (2023). Development of the investment attractiveness of Ukraine's economy in the post-war period: strategic priorities, problems and the main vectors of their solution. *Scientific Perspectives*. No. 9(39). P. 276—283. [https://doi.org/10.52058/2708-7530-2023-9\(39\)-276-283](https://doi.org/10.52058/2708-7530-2023-9(39)-276-283) [in Ukrainian].
- Hrabchuk, O. (2012). Financial forecasting of uncertainty of economic processes at the macro level. Dnipropetrovsk. 358 p. [in Ukrainian].

Stiglitz, J. (2016). The Theory of Credit and Macro-economic Stability. *NBER Working Paper Series*. Working Paper 22837. <https://doi.org/10.3386/w22837>

Chugunov, I., Radionov, Yu., Liubchak, I. (2025). Financial resilience of Ukraine under martial law. *Scientia fructuosa*. 162, 4. 4—19. [https://doi.org/10.31617/1.2025\(162\)01](https://doi.org/10.31617/1.2025(162)01)

Received on February 3, 2026

Reviewed on February 27, 2026

Revised on April 9, 2026

Signed for printing on April 16, 2026

Published on June 18, 2026

Yurii Radionov, Dr. Sci. (Econ.),

Senior Research Fellow of the Department of Financial, Credit and Tax Policy

National Scientific Center “Institute of Agrarian Economics”

10, Heroyiv Oborony St., Kyiv, 03127, Ukraine

MECHANISMS FOR ENSURING FINANCIAL STABILITY OF UKRAINE AMID GLOBAL AND NATIONAL ECONOMIC TURBULENCE

Under conditions of war, global transformational challenges and changes, ensuring financial stability by increasing financial resilience is one of the priorities and at the same time difficult tasks for the government. Given this, amid economic turbulence and growing instability, the government must make every effort to harmonize the components of economic policy, prevent the increase in risks and threats, as well as reducing the impact of destabilizing factors. Economic turbulence and the instability caused by it do not arise out of nowhere, they are a process, the result of actions or an irreversible consequence of the interaction or pressure of a certain combination of factors. Instability prompts a rethinking of the role of existing instruments and calls for the increase in the effectiveness of risk management.

The author's definition of the term “financial system instability” is formulated, the main external and internal factors of instability risk that affect the stability of the financial system are systematized. The systematization and classification of these factors make it possible to better understand the nature of instability and, on this basis, develop new mechanisms, modern theoretical and methodological tools to prevent the impact of instability on the country's financial system, and achieve stable long-term macroeconomic equilibrium.

The author notes positive and negative role of digitalization and the use of artificial intelligence systems in the development of the financial market and the spread of cybercrime incidents, including from “third parties”, as well as hackers from the aggressor country.

Ukraine, like the whole world, stands on the threshold of global political and socio-economic transformations. As a result, economic turbulence and the instability and shocks caused by it will last for a long time, so it is advisable to continue scientific research in this area, identify new challenges and risk factors, expand the theoretical and methodological base, create new knowledge, develop and improve methods for ensuring economic equilibrium to increase the resilience of the financial system.

Keywords: *state budget; financial system; stability; deficit; public debt; inflation; digitalization; cybersecurity; turbulence; instability; martial law.*